

Är de höga elpriserna förvånande?

Dagens höga elpriser frestar på för konsumenter och industri. De slår hårt mot hushåll, framför allt dem med låga inkomster. Dessutom har Sverige en hög andel basindustri som använder el som råvara i förädlingen av naturtillgångar. Debatten är intensiv om senare års prisuppgångar och vad som kan göras för att sänka elpriset. Det är viktigt att bena ut faktorer bakom prisutvecklingen, skriver Svensk Energis VD Bo Källstrand.

1. Konkurrens på en internationell marknad

EU:s gemensamma elmarknad innebär att elförsörjningen inte längre kan analyseras ur ett svenskt perspektiv. Elen flyter obegränsat mellan länderna. Vårt elpris – liksom det pris vi betalar för olja, kaffe, stål, pappersmassa m m – bestäms av faktorer på platser som ofta ligger långt från Sverige. Prisuppgången på den nordiska kraftbörsen är inget lokalt fenomen, utan sammanfaller med kontinentens priser. Dagspriset på den tyska elbörsen ligger över 30 procent högre än här.

2. Den nya utsläppshandeln ger högre priser

EU:s gemensamma klimatpolitik påverkar från och med i år elpriset. En stor del av Europas elproduktion sker i kraftverk som måste handla utsläppsrätter. Priset på utsläppsrätterna är högre än man räknat med och motsvarar nu ett ökat elpris med ca 10 öre/kWh. Att ett pris på utsläpp ska göra viss elproduktion dyrare har politikerna avsett, men effekten har blivit större. Att utsläppspriset också gynnar producenter av koldioxidfri el är också meningen, för att motivera fler att investera i sådan kraft.

3. Ökande oljepriser pressar upp elpriset i Europa

Kraftigt stegrade oljepriser påverkar elpriserna på fler sätt. Efterfrågan på andra energislag, inklusive el, ökar

vilket ger högre priser. Därtill ökar priset på naturgas, som är ett viktigt bränsle i Europas kraftverk, eftersom det ofta är knutet till oljepriset.

4. Svenska elcertifikat och "grön skatteväxling"

Sedan år 2003 är svenska hushåll ålagda att ta en viss kvot av sin elförbrukning från förnyelsebara källor, främst vind och biobränslen. Denna kvot höjs år för år, vilket också gör att kvotpriset kan stiga. Kostnaden är i dagsläget runt 3 öre/kWh plus moms och pengarna hamnar hos dem som producerar el från förnyelsebara källor. Utvärderingar visar att systemet i stort uppfyller sitt syfte. Den "gröna skatteväxlingen" innebär att hushållens elskatt successivt stegras. På tio år har elskatten exklusive moms nära tredubblats till i år 25,4 öre/kWh.

Inga politiker i Sverige och EU som beslutat om detta kan förvånas över ökade elpriser. Marknadens bedömning är också att elpriserna förblir höga. På elbörsens terminsmarknad kan ingen nedgång skönjas de närmaste åren. Priset på utsläppsrätter har visserligen blivit högre än vad de flesta trodde. Möjligen kan de gå ned, men för de mera specifikt svenska förhållanden som påverkar hushållen – elcertifikat och elskatter – tyder signalerna snarare på fortsatta ökning.

Svensk Energis VD Bo Källstrand förklarar de höjda elpriserna och ger energiministern goda råd.

Energiminister Mona Sahlin har aviserat en studie om orsakerna till de höga elpriserna och vad som kan göras åt dem. En studie i all ära, men det är också angeläget att de som bestämt villkoren för elmarknaden och beskattningen visar kurage och står för besluten. Jag föreslår att hon begrundar bl a detta:

- Handelen med utsläppsrätter är införd på prov till år 2007. Beslut om fortsättningen tas av EU i vår. Är systemet alltför ambitiöst och hotar konkurrenskraften för Europas industri och jobben?
- Beslut om det svenska elcertifikatssystemet tas i höst. Är det rimligt att fortsätta med skärpningar, parallellt med EU:s utsläppshandel?
- Är det, med tanke på signalerna om fortsatt höga elpriser, rimligt att fortsätta öka elskatterna varje år?
- Hur får vi villkor så att en del av de investeringar i utsläppsfri el, som EU-systemet stimulerar, hamnar i vårt land?

Elpriserna under lupp: SKATTER OCH AVGIFTER BAKOM

Svensk Energis elmarknadsanalytiker Magnus Thorstensson visar hur utbud och efterfrågan möts i ett marknadsdiagram. Så bestäms spotpriset på el på den nordiska elbörsen timme för timme.

Ökade elpriser är ett faktum för konsumenterna. Men är elpriset verkligen så högt, om vi med elpris menar själva handelspriset, undantaget skatter och avgifter?

– **NEJ, FAKTISKT INTE**, elpriset sett över en längre period har legat ganska stabilt. Under våtar har det varit lågt och under torrår högre. Däremot har kostnaderna för elen ökat totalt sett, men det beror framför allt på tillkommande och höjda skatter, säger elmarknadsanalytikern Magnus Thorstensson vid Svensk Energi.

Annars är det lätt att få intrycket att avregleringen av elmarknaden är ett misslyckande, att döma av rapporteringen i media, där det ”höga” elpriset ofta tas som intäkt för att ”elmarknaden inte fungerar”. Samtidigt förtigs ofta det faktum att det framför allt är skatter och avgifter som fått elpriset att skjuta i höjden. Sanningen är att dessa bördor nästan har tredubblats sedan 1996.

Som för tomater, fast tvärtom

El köps och säljs på en öppen, konkurrensutsatt marknad. El är med andra ord som vilken handelsvara som helst, och priset varierar med efterfrågan och tillgången – på samma sätt som för andra varor.

Följaktligen är el vanligtvis billigare på sommaren än på vintern (jämför med till exempel priset på tomater). På sommaren behöver vi inte värma våra bostäder – och i Sverige är det många som värmer sina hus med el. Dessutom minskar efterfrågan på el under sommaren när landets arbetsplatser drar ned på aktiviteten och många är lediga. Under sommarhalvåret är det mer vatten i kraftverksdammarna än under resten av året, vilket också påverkar elpriset.

Men då och då inträffar torrår, vilket leder till att magasinerna inte fylls

på lika mycket som de töms. Så har det varit under 2003 och större delen av 2004, då också elpriserna legat högre än normalt. Först under vintern och våren 2004/2005 fylldes magasinerna åter till mera normala nivåer. Men trots välfyllda magasin så har elpriset gått upp kraftigt. Vad är det då som har hänt?

– Ja, det är det förstås många som undrar, eftersom vi i branschen så ofta hänvisar till just vattentillgången i magasinerna, säger Magnus Thorstensson.

Vi är importberoende

– Vattentillgången är fortfarande en mycket viktig faktor, men det finns andra orsaker till att elpriset går upp och ner, som har fått större genomslag på senare år. En viktig sådan är att den svenska elproduktionen inte längre räcker till för att möta efterfrågan i landet. Sverige måste importera el, därför påverkas elpriset här av elpriserna i länderna runt omkring oss. I Norden framställs elen främst i vattenkraftverk och kärnkraftverk, som är relativt billiga energikällor. Kol, olja och naturgas som är vanligare på kontinenten är mycket dyrare att använda. Mycket förenklat kan man säga att det är denna dyrare produktion som bestämmer elpriserna i Sverige.

Men varför bygger vi då inte fler kraftverk i Sverige?

– Det är till stor del en politisk fråga. Både vattenkraft och kärnkraft skulle kunna byggas ut, men riksdagen har bestämt att de större älvar som inte är utbyggda ska förbli fredade, och att kärnkraften ska avvecklas på sikt, säger Magnus Thorstensson.

En annan viktig orsak till höga elpriser är det nyligen införda handelssystemet för utsläpp av koldioxid inom EU. Syftet är att minska utsläppen av koldioxid till atmosfären, för att dämpa växthuseffekten.

– I princip kan man säga att handelssystemet fungerar på samma sätt som en skatt på koldioxid. Kostnaderna för att producera el med fossila bränslen har ökat, vilket gett ökade elpriser på elbörsen och i Sverige.

En fungerande elbör

Elbörsen Nord Pool, som ligger i Oslo, är en viktig institution för den avreglerade elmarknaden. Här finns en spotmarknad för fysisk (verklig) handel med el och en terminsmarknad.

Terminsmarknaden är en finansiell marknad där säljare och köpare avtalar om framtida leverans av el. Dessa avtal kan aktörerna utnyttja för att säkra ett framtida elpris och sprida risker.

Handeln på spotmarknaden pågår varje dag. Före klockan tolv skickar aktörerna in sina bud för det kommande dygnets alla timmar. Tillgång och efterfrågan möts i ett marknadskryss, som alltså är elpriset.

– Flera statliga utredningar har konstaterat att handeln på Nord Pool fungerar effektivt och leder till att produktionskostnaderna för el minimeras. Den nordiska marknaden framhålls också som ett föredöme av internationella bedömare, framhåller Magnus Thorstensson, som bl a därför vänder sig mot uppfattningen att elmarknaden inte fungerar.

– En öppen och konkurrensutsatt marknad innebär att konsumenterna måste fatta egna beslut. Jag tror att denna valfrihet fortfarande känns främmande för många, och att det kan leda till den felaktiga slutsatsen att marknaden inte fungerar. Men genom att göra ett aktivt val har man goda möjligheter att påverka sina elkostnader. Vinsten varierar dock självklart beroende på hur mycket el kunden använder.

LARS MAGNELL
lmagnell@algonet.se

Handeln med utsläppsrätter ska leda till minskade utsläpp av koldioxid. Det drabbar fossila bränslen, samtidigt som koldioxidfri el gynnas. Elpriserna har höjts sedan handeln infördes vid årsskiftet.

Skatt på skatten – ett räkneexempel

DU BETALAR ETT ELPRIS till ditt elhandelsföretag och en avgift för elöverföring till ditt elnätföretag. Sedan tillkommer skatter och avgifter.

Elkunder betalar 25,4 öre i elskatt för varje kilowattimme (19,4 i vissa kommuner i norra Sverige). Till detta kommer avgift för elcertifikat, som varierar över tiden och beror på val av elhandelsföretag. I genomsnitt är avgiften cirka 2,5 öre per kilowattimme. Sedan tillkommer moms med 25 procent, d v s skatt på skatten. Även på nätavgiften, som varierar med var i landet du bor, tillkommer moms.

Låt oss säga att du köper el för 39 öre/kWh från ditt elhandelsföretag och betalar 22 öre/kWh till ditt elnätbolag för elöverföring. Då får vi följande kostnader (öre/kWh):

kostnad el	39	elöverföring (nät)	22
elcertifikat	2,5	moms	5,5
elskatt	25,4		
moms	16,7		

Totalt kostar elen i det här fallet 111,1 öre/kWh. Av detta är 50,1 öre/kWh skatter och avgifter. Det motsvarar 45 procent, nära hälften av elkostnaden.

Utöver de skatter som tas ut hos dig som kund, så beskattas även själva elproduktionen med punktskatter (fastighetsskatt, skatter och avgifter på bränslen eller utsläpp till atmosfären och skatt på kärnkraft).

Elcertifikat och handel med utsläppsrätter

ELCERTIFIKAT är ett svenskt marknadsbaserat styrmedel för att främja elproduktion från förnyelsebar energi. Denna el är dyrare att producera än de mer traditionella produktionsslagen i Sverige. Därför betalar svenska elkunder en avgift för elcertifikat.

Sedan januari i år har vi också fått en marknadsbaserad handel med utsläppsrätter, som ska få ner koldioxidutsläppen. Denna handel syftar bl a till att göra el från fossila bränslen dyrare. I handeln deltar alla länder i EU, men inte länder som Ryssland, Kina och USA som står för en mycket stor del av världens koldioxidutsläpp.

Marginalprissättning

Marknadspriset på el bestäms av den sist producerade kilowattimmen för att täcka elbehovet, s k

marginalprissättning. Det tillämpas inom all råvaruhandel, t ex för olja. Handeln med utsläppsrätter ökar kostnaden för el från fossila bränslen, som vanligtvis ligger ”på marginalen”. De höjda elpriserna gynnar samtidigt koldioxidfri el, som inte betalar för utsläppen.

Flera bedömare anser att det är problematiskt att Sverige både har ett nationellt system (elcertifikat) och en koldioxidskatt (som drabbar t ex el från naturgaseldade kraftvärmeverk) samtidigt som vi deltar i handeln med utsläppsrätter.

Ett av de viktigaste syftena med utsläppshandeln är att utsläppsbe-gränsande åtgärder ska genomföras där de gör mest nytta. Det syftet sätts delvis ur spel om länder som Sverige har hårdare regler än andra som deltar i utsläppshandeln.

SISTA ORDET!

EL GER VÄL

ELPRISERNA BERÖR oss alla. Det beror på att vi bryr oss om el, eller snarare vad el kan göra för oss. El syns som bekant inte när vi använder oss av den, men effekterna av elektriciteten märks på många sätt och vis.

El har gett oss ökad livskvalitet. Hushållsarbetet effektiviserade av elektriciteten efter andra världskriget. Nya hushållsredskap frigjorde tid och skapade förutsättningar för kvinnorna under 1950- och 1960-talen att ännu mer komma ut i arbetslivet. El var därmed en viktig förutsättning för ökad jämställdhet.

Moderna elmaskiner har ökat produktiviteten. Det manuella arbetet har blivit mindre fysiskt pressande. Det har i sin tur gett bättre arbetshälsa och höjd livskvalitet på fritiden genom att vi kunnat "köpa tid". Vi har fått mer av både ljus, ljud och bild tack vare el.

Stadig grund som skakar

Hela den moderna tekniken inom IT-området bygger på el; mobiler, datorer m m. Hela underhållningsindustrin bygger på el – bild, film, ljud, ljus och andra effekter. Detsamma gäller TV, radio, film/bio, DVD, CD, Internet och annat som idrottsarenor och teatrar. Listan kan göras lång.

Kort sagt hänger utvecklingen i Sverige – från fattig jordbrukarnation till dagens moderna industrination – intimt samman med elektrifieringen. Ännu tydligare finns sambandet med utbyggnaden av den svenska vattenkraften. Det svenska folkhemmet byggdes upp med elektricitet som en viktig förutsättning och grund.

Kanske skakar den grunden lite grann idag, när elförsörjningen följer marknadsmässiga villkor och nya system tas i bruk för att t ex lösa globala miljöfrågor. Otaliga är också

Elektricitetens betydelse för samhället blir glasklar när vi tänker på alla möjligheter som öppnas med elns hjälp. Priset för en sådan vara intresserar oss alla.

Foto: Roger Schederin/Pressens Bild

de utredningar som vi gjort inom Sverige bl a för att undersöka elmarknadens funktion. Det är därför vi med fog kanske undrar vart elpriserna är på väg.

Uppskattad el – dubbel nytta

En stor del av elpriset består av skatter. Liksom många andra nödvändiga

varor beskattas el hårt.

Därmed bidrar elförsörjningen till samhällsnyttan i ett steg till genom att de skattepengar som tas in kommer tillbaka till oss inom vård, skola och omsorg. Och det handlar om stora pengar. Med momsens inräknad beräknas det totala skatte- och avgiftsuttaget från elsektorn till ca 34 miljarder kronor i år.

Många positiva effekter av elen således. Samtidigt talas det om ett "elberoende", närmast som ett problem. I dagens politiska debatt ifrågasätts Sveriges höga elberoende nästan som om det vore ett skadligt knark. Det ger intrycket av att vara ett problem, när det i själva verket kan vara nyckeln till fortsatta framsteg.

Framtidens utveckling av nya tekniska lösningar som är effektivare och enklare bygger fortfarande på el. El är en motor för teknikutvecklingen i sig. På så vis har vi ett elberoende, men ett positivt sådant. El är en grundläggande förutsättning för dagens samhälle och att ersätta den med någonting annat skulle förändra samhället i grunden.

"Lagom" helhetstänkande

Men det finns ett svenskt ord som heter lagom, och kanske är lagom bäst även när det gäller el. Vi ska naturligtvis inte slösa med el. Det gäller för övrigt alla resurser som jorden har att erbjuda. Helheten måste alltid beaktas och glädjande nog hörs ordet helhet allt oftare, inte minst i energidebatten.

Den helheten ska kunna rymma fortsatt utveckling med elns hjälp och elpriser på lagom nivå.

**KALLE LINDHOLM
REDAKTÖR**